

קשר של תפילין - מצוה כמגדירה איסור שבת, וגדר

קשר שאינו של קיימא

א. הקדמה

במסכת מנחות (לה ב), בעניין ברכת המצוות, אביי ורבא מחדשים שגדר עובר לעשייתן בברכת הנחת תפילין הוא: "משעת הנחה ועד שעת קשירה". ומפרש רש"י: "דכיון דעדיין לא קשרן עובר לעשייתן הוא".

ונחלקו (תוד"ה משעת) רבינו אליהו מפריס ור"ת מהי הקשירה האמורה פה. לרבינו אליהו מפריס, צריך לקשור תפילין בכל יום והקשר האמור כאן הוא קשירת רצועות התפילין זו לזו. לר"ת, הקשר האמור כאן הוא הידוק התפילין לגוף (בתפילין של יד)¹.

¹ בעניין זה הובא מעשה נפלא בסדר הדורות (שנת ד' אלפים תתקל. בערך ר"ת): "וראיתי במ' הג"מ עזריאל טרביטו ספר גדול קשור בו סודות ועניני קבלה ובתוכה היה כתוב זה המעשה ז"ל, העתקה זו באה מפרישי ממדרש הר"ר שמואל ב"ר אליהו מאיברא, ידעו כל הקהלות כי יום ד' ט"ב' היה הנביא אמת דורש בעלית הר"ר מנחם הורדיאסי אשרי יולדתו, והרבנים יושבים לפניו, הר"ר יעקב מפרואנסי וה"ר יצחק מגשר מורמיר ור' מנחם והר"ר אברהם ב"ר שמואל וה"ר אהרן ב"ר יצחק והר"ר מקושביאה ורבנים אחרים, ודורש להם שירת הים, ולבסוף דרשתו שאל הר"ר יעקב הנ"ל אל הנביא (עין שלשלת הקבלה דנ"ד א' שכתב אולי זה הנביא הוא רבינו שמואל שחבר ס' חסידים אביו של ר' יהודה חסיד שנקרא נביא), ואמר לו אדוני תשאל אל מהר"ר אליהו מפריס ואל ר"ת האיך קושרין קשר של תפילין, אם צריך לקשרו בכל יום, או די בהדוק או אם צריך הדוק וקשירה (עין תוס' מנחות לה ב ענין זה שמחולקים ר"ת ורבינו אליהו, ובתוס' חולין ט א).

והנביא קרב מיד לפניו את מטטרו, וכך אמר לו מט"ט מט"ט רד בכאן לפניו, והשיב לו מט"ט מה תרצה לא ארד כי משה לפניך ויראתי לילך, אבל שאל מה שתרצה ואשיב לך. והנביא כעס ואמר לו פעם שנית רד ותביא עמך הר"ר אליהו מפרישי ור"ת. אמר לו: רבי אליהו אינו יכול לירד כי הוא מקריב קרבנו לפני הקדוש ברוך הוא. אמר לו הנביא: מכל מקום ירד כי אנו צריכין לתלמודו. אמר לו מט"ט: אם ירד שכונה תרד עמו. אמרו כל הרבנים: אינו מן הראוי להטריח השכינה.

השיב ר' יעקב תשאל את משה רבינו ע"ה שהוא בכאן. וכן עשה הנביא, ושאל ממנו האיך קושרין קשר של תפילין? אמר לו משה רבינו ע"ה: אין אתם קושרין כדת, כי הקשירה לא בשל יד אלא בשל ראש, וצריך לקשור בכל יום. וירד ר"ת כארי ואמר: משה טעית¹, כי הקשר אין צריך בכל יום אלא הידוק, ולא בשל ראש היא אלא בשל יד דכתיב וקשרתם לאות על ידך. ענה משה ברוב ענותנותו: אני אומר למצוה צריך קשירה בכל יום אבל לא לעכב. השיב ר"ת: וכי איזה מצוה היא לא לעכב אלא למצוה?! השיב משה: הואיל ואמרת כך דע לך שטעית, כי חובה היא לקשרו בכל יום והקשירה צריך להיות בשל ראש בדל"ת, וראיה אביא לך מתורת שנתתי לך ומן הפסוק שהבאת וקשרתם לאות על ידך, הרי שסמך אות אצל וקשרתם לומר לך שצריך אתה לקשור אותם שהם לאות והיינו של ראש. אמר לו ר"ת: והא כתיב אחריו והיו לטוטפות בין עיניך שהם של ראש, מכלל שאינו מדבר למעלה בשל ראש. אמר לו משה רבינו ע"ה: אפרש לך מדרש הפסוק, וקשרתם לאות, אותם של ראש שהם לאות צריכים קשירה, והא דסמך על ידך אחריו, לומר מתי וקשרתם בזמן שהוא על ידך, והדר כתיב והיו לטוטפות בין עיניך לגזירה שוה מקימה. ועוד לדברך שאתה אומר שהקשירה בשל יד ביו"ד לא צוית ליעולם ולא למדתיה, אכן חכמים תקנו אותה בסברתם להשלים שם שד"י, ובשביל כך לא רצו לעשותה בראש, שלא יטעו לומר שצויתם כך מאחר שאינה מצופת עם ש' וד'.

ואחר כך בא רבינו אליהו מפרישי לסייע למשה רבינו ע"ה והיו מסדרים בהלכות זה לזה ומביאין ראיות, ור"ת היה משיב.

והרב ר' יעקב מפרייאנסי אמר אל הנביא שישאל על מי לסמוך. השיב משה רבינו ע"ה: לא מצאנו בכל התורה שיצטרך לעשות יו"ד, ואם יעשה כדאי הוא ר"ת לסמוך עליו בשעת הדחק, אכן מצוה מן המובחר לקשור כל הקשר בראש.

ולמחר שאל מהר"ר שמואל הנביא למשה רבינו ע"ה היו"ד משד"י מפני מה לא נכתבה עם השי"ן? השיב משה רבינו ע"ה לא ראיתי הקדוש ברוך הוא כי אם מאחריו וראיתי שי"ן ודל"ת שבראשו של הקדוש ברוך הוא והיו"ד שבזרוע לא ראיתי. ע"כ.

ר"ת הקשה על רבינו אליהו מפריס כמה קושיות. הקושיה השנייה היא ממסכת עירובין (צו ב - צז א) שם מובאת ברייתא: "המוצא תפילין מכניסן זוג זוג, אחד האיש ואחד האשה, אחד חדשות ואחד ישנות. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אוסר בחדשות ומתיר בישנות. אלמא, מר סבר: טרח איניש, ומר סבר: לא טרח איניש. והשתא דתני אבוה דשמואל בר רב יצחק: אלו הן ישנות - כל שיש בהן רצועות ומקושרות, חדשות - יש בהן רצועות ולא מקושרות. דכולי עלמא לא טרח איניש. וליענבינהו מיענבו! - אמר רב חסדא, זאת אומרת: עניבה פסולה בתפילין. אביי אמר: רבי יהודה לטעמיה, דאמר: עניבה קשירה מעלייתא היא. טעמא דעניבה קשירה מעלייתא היא, הא לאו הכי - עניב להו? והאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: קשר של תפילין הלכה למשה מסיני הוא. ואמר רב נחמן: ונוייהן לבר! - דעניב להו כעין קשירה דידהו".

והנה מה שאמרה הגמרא שרבי יהודה לטעמו, הוא מהסוגיה במסכת שבת (ק"ג א).

במשנה: "קושרין דלי בפסקיא, אבל לא בחבל, רבי יהודה מתיר. כלל אמר רבי יהודה: כל קשר שאינו של קיימא - אין חייבין עליו". ושואלת הגמרא: "חבל דמאי? אי לימא חבל דעלמא, רבי יהודה מתיר? קשר של קיימא הוא! אלא חבל דגרדי. למימרא, דרבנן סברי גזרינן חבל דגרדי אטו חבל דעלמא, ורבי יהודה סבר לא גזרינן? ורמינהו חבל דלי שנפסק לא יהא קושרו אלא עונבו, ורבי יהודה אומר כורך עליו פונדא או פסקיא, ובלבד שלא יענבו. קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה, קשיא דרבנן אדרבנן. דרבנן אדרבנן לא קשיא, חבל בחבל מיחלף, עניבה בקשירה לא מיחלפא. דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא, התם לא משום דמיחלפא עניבה בקשירה, אלא: עניבה גופה קשירה היא".

ויוצא שיש מחלוקת רבנן ורבי יהודה בעניבה. וזוהי השוואת הסוגיות בין עירובין לשבת - לרבי יהודה שעניבה היא קשר שחייבים עליו בשבת, אפשר לקשור בו תפילין. לרבנן שעניבה היא קשר שלא חייבים עליו בשבת, אי אפשר לקשור בו תפילין.

וקבלתי מתלמידי הגאון ר' ליון דמוריאלי ומג' זקני הדור ואמרו שקבלה אצלם מזקניהם שכך היה המעשה - שבהיות ר"ת ורבינו אפרים הגדול ב"ר יצחק ברגנשפורק צרפתי אשר נפטר אחר כך שנת תתקל"ה מלמדים בישיבה יחד. והיו מפלפלים על קשר התפילין, כי ר' אפרים אמר שחייב לקשרם בכל יום שנאמר וקשרתם לאות על ירך, ור"ת אמר שלא יש חוב לעשותו בכל יום, וכן פלפלו הרבה, עד שחרה אפו של ר"ת ויעמוד על רגליו ויקרא בקול גדול ויאמר משה רבינו ע"ה רד, וכן צעק ג' פעמים, עד שירד משה רבינו ע"ה בישיבה, ויאמר לו ר"ת אני אומר שאין לקשור קשר תפילין בכל יום ושלא צוית זה בתורה שקבלת מהקב"ה. והודה משה רבינו ע"ה לדבריו וילך לו". ע"כ מסדר הדורות]

וזוהי קושיית ר"ת על רבינו אליהו- מאחר ולשיטתו צריך להתיר בכל יום, הרי הקשר אינו של קיימא, ולמה לשיטת רבי יהודה אסור להכניס חדשות שאינם קשורות? יקשור ויכניס, שהרי למחר יפתח את הקשר והקשר אינו של קיימא?

בקשירה בשבת נחלקו הראשונים על איזה קשר חייבים, לרש"י על קשר של קיימא. לר"ף ולרמב"ם דווקא על מעשה אומן. ולכאורה, את קושיית רבנו תם על רבינו אליהו אפשר להקשות גם על הרי"ו והרמב"ם- למה אוסר רבי יהודה להכניס תפילין חדשות שאינם קשורות? יקשור בקשר הדיוט, שאינו מעשה אומן ויכניס?

את הקושייה הזו קל לתרץ.

הרי"ף (עירובין לא ב) לא הזכיר שאסור להכניס מפני שאסור לקשור, אלא כתב: "חדשות מאי טעמה לא, מפני דקמיע ניהו". הרז"ה מקשה עליו- שמהגמרא משמע שהאיסור להכניס הוא שמא יקשור ולמה השמיט הרי"ף את הטעם הזה? הרמב"ן במלחמות עונה שהאיסור להכניס מחשש קשירה הוא רק לשיטת רבי יהודה שסובר שעניבה היא קשירה, אך להלכה שקי"ל שעניבה אינה קשירה, אפשר לקשור חדשות על ידי עניבה ובאופן שאינו מעשה אומן, ואז האיסור להכניס חדשות הוא רק מפני שהם קמיע.

הרמב"ם (פ"ג מהל' תפילין הל' א) סובר שקשר התפילין חייב להיות מעשה אומן, כי לשיטתו קשר של תפילין הלכה למשה מסיני, הפירוש הוא צורת הקשר. כשיטת רש"י (עירובין שם), ודלא כתוס' (שם) שהסבירו שחובה שיהיה קשר זה הלכה למשה מסיני ולא צורתו.

ב. שיטת המנחת חינוך- אחשביה למצוה מגדיר אף לעניין שבת

במנחת חינוך (מוסך השבת כא א) הביא מהגהת טעם המלך על הרמב"ם (פ"ד מתפילין הל' י) שתירץ את הקושיה של ר"ת על רבינו אליהו. אף על פי שצריך להתיר בכל יום, והקשר אינו קשר של קיימא, ומצד דיני שבת הרגילים היה צריך להיות מותר, מאחר ועל ידי הקשירה הזו נעשים התפילין כשרים להנחה, הרי זה מגדיר אותם כקשר אף לעניין שבת וחייבים על קשר כזה בשבת.

וזו יסוד גדול במלאכות שבת- שאע"פ שלא מתקיימת המלאכה בתנאי הרגילים, מאחר ויש לה חשיבות לעניין מצוה או איסור, חייבים עליה.

מקור דברי הטעם המלך הם בהגהות מרדכי (ריש חולין) שכתב: "נ"ל דראיית ר"ת אינה ראייה, דאע"ג דלאו קשר הוא, אסור לקושרו בשבת דרחמנא קרייה קשר. וכן מצינו פ"ק דסוכה, א"ר יהודה כל אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל. ופרך מהא דאמר גבי תינוקות העוסקים בפרה מביאין שוורים שכרסן רחבה שחוצצים מפני קבר התהום, אלמא אהל הוא. ומשני אע"ג דלאו אהל הוא רחמנא קרייה אהל דכתיב עור ובשר תלבישני".

ואם כן העקרון הזה נכון לא רק בדיני שבת, אלא בכל דיני התורה. כלומר, יש שתי מערכות של הגדרות- יש את ההגדרה הרגילה, לכל מצוה ולכל דין יש תנאים בהם המצווה או הדין מתקיימים. ויש הגדרה מחודשת, אפילו שהתנאים לא מתקיימים, אם התורה נתנה שם לדבר, אפילו שהוא לא דומה והתנאים לא מתקיימים, הדינים התלויים בתנאים הרגילים, מתקיימים בו.

יש לעקרון הזה עוד דוגמא בשבת- במסכת סוכה (ז א) הגמרא אומרת שאדם שעשה מחיצה של שתי דפנות ושלישית טפח, שהיא השיעור המינמלי להכשר סוכה (לפי התנאים המבוארים שם), מותר לו לטלטל בשבת תוך הסוכה כי היא רשות היחיד. ואע"פ שלרשות היחיד צריך שלש מחיצות מלאות, מיגו דהוי דופן לסוכה הוי דופן לשבת.

בעל שיטה זו הוא המנחת חינוך- הוא מבאר את הגמרא בסוכה (מצוה טו אות ח), שהמיגו נוצר מחמת החשיבות. כלומר מאחר ויש חשיבות לדופן זו לענין מצות סוכה, יש לה חשיבות גם לשבת ולכן חייבים עליה.

עם העקרון הזה הוא מחדש עוד דינים.

1. במנחת חינוך מצוה טו אות ח - במסכת שבת (צא א): "בעא מיניה רבא מרב נחמן: זרק כזית תרומה לבית טמא מהו? למאי? אי לענין שבת - כגרוגרת בעינן, אי לענין טומאה - כביצה אוכלין בעינן! - לעולם לענין שבת, וכגון דאיכא פחות מכביצה אוכלין, והאי משלימו לביצה. מאי, מדמצטרף לענין טומאה - מיחייב נמי לענין שבת, או דילמא: כל לענין שבת - כגרוגרת בעינן? אמר ליה: תניתוה, אבא שאול אומר: שתי הלחם ולחם הפנים שיעורן כגרוגרת. ואמאי? לימא: מדלענין יוצא בכזית, לענין שבת נמי בכזית. - הכי השתא! התם - מדאפקיה חוץ לחומת העזרה איפסיל ליה ביוצא, אשבת לא מיחייב עד דמפיק ליה לרשות הרבים. הכא - שבת וטומאה בהדי הדדי

קאתיין". ומאחר והגמרא נשארת בספק האם החשיבות של ההצטרפות לטומאה תגדיר את ההוצאה כהוצאה חשובה ויתחייב עליה, הרמב"ם גם כן פוסק שזה ספק. אבל במקום בו החשיבות היא של הוצאה, כגון במוציא קרבן פסח מחוץ למקום החבורה, ששיעורו בכזית, אם היה פסח בשבת והוציא, חייב אף על הוצאת שבת למרות שהוציא רק כזית, מאחר ולעניין הוצאת פסח זה נחשב להוצאה, והחשיבות של פסח מגדירה את ההוצאה של שבת אע"פ שאין כאן את התנאי הרגיל של המלאכה שיוציא גרוגרת.

2. במנחת חינוך מוסך השבת מלאכת כותב או ח - הבית יוסף באו"ח סי' לב, מביא מספר התרומה (סי' רה) שכתב: "מדאמרין בסוף פרק הקומץ (לז א) וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין ואפילו דיעבד פסול אם כתב בשמאל דהא תנן בפרק הבונה (קג א) הכותב בין בימינו בין בשמאלו שתי אותיות ופריך אין דרך כתיבה בשמאל ומשני בשולט בשתי ידיו אבל באטר אשמאל דעלמא חייב ולא אימין ובענין זה צריך לכתוב ס"ת תפילין ומזוזות ומגילה דנאמר בכולהו כתיבה דאין לומר דוקא בשבת דגמרין ממשכן אינו מועיל כלאחר יד אבל בעלמא כשר אין סברא לומר כן שיכתוב ס"ת תפילין ומזוזות כהלכתן בשבת ולא יהיה חייב".

על הטענה הזו אומר המנחת חינוך, שיש לדחות, שאה"נ אדם שכתב סת"ם בשמאל יתחייב, דמיגו דהוי כתב לענין סת"ם הוי כתב לענין שבת להתחייב, שהרי הכתב חשוב וספר תורה שנכתב בשמאל כשר, ומאחר ויש חשיבות לכתב, מתחייבים עליו גם לענין שבת כדלעיל.

ג. דחיות לדברי המנחת חינוך

באגרות משה (או"ח א סי' קעט) מבאר את המיגו בין דופן סוכה לדופן לשבת באופן אחר.

הר"ן (סוכה ג א מדפ"ר) מקשה על המיגו בין סוכה לשבת, למה אנחנו אומרים אותו לקולא, מתוך שזו דופו לסוכה זו דופו לשבת? נאמר לחומרא - מתוך שדופן זו לא מועילה לשבת לא תועיל גם לסוכה? ומתרץ הר"ן, "אלא כך אני אומר שכיון שהתורה פירשה מחיצותיה של סוכה ואי אפשר לשבעת ימי סוכה בלא שבת ודאי לא בא להכשירה לששה ימים בלבד והז' שלה תהא צריכה הכשר יותר שאין מדרכה של

תורה שתתן הכשר שאינו מספיק לכל זמן שאע"פ שבשבת שלה אינה צריכה הכשר גדול כ"כ [כמו בחול] שהרי סכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשר אין בכך כלום שמ"מ הכשר שפירשה בה תורה לכל ימיה הוא מספיק וכיון שאי אפשר למחיצה שתתיר לחצאין מיגו דהויא דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת".

על פי דבריו מסביר האגרות משה, שהמיגו בסוכה הוא לא מצד החשיבות שיש לדופן לענין סוכה, אלא כדי שלא תהיה סתירה בין דיני התורה- לא יתכן שלסוכה הדבר יחשב דופן ולשבת לא. והדברים מוכרחים מדברי הר"ן- שאלתו להקשות לחומרא לא שייכת אם יסוד המיגו הוא החשיבות שיש לדופן לענין סוכה, ופשוט. ותירוץ שתורה פירשה מחיצותיה- תמוה, הרי אין הכרח לטלטל בסוכה, ואה"נ התורה אמרה שב בסוכה בלי לטלטל בשבת? אלא ודאי שהיסוד הוא ששני דינים לא יסתרו זה את זה. ולפי זה לא מצאנו יסוד בחז"ל לעקרון של המנחת חינוך שחשיבות למצוה או לאיסור יכולה להשפיע על גדרי מלאכות שבת.

ובנפל עוזר כשל עזור- ברור שלדרך זו אין לחייב את המוציא כזית מבשר פסח על הוצאה מרשות לרשות, כי לא הוציא כשיעור ואין לנו מקור לסברה של מתוך שחשוב לגבי פסח חשוב לגבי שבת.

בטענה של המנחת חינוך לגבי כתיבת סת"ם- כתב האפיקי ים (ח"ב סי' ד ענף ה) שהקושיה של המנחת חינוך על התרומה לא קשה, "דל"ש כאן מיגו, דאם היה החסרון בשבת דלא הוי כתב בשמאל, אז היה שייך שפיר לומר מגו בזה. אבל אטו כתיבה כתוב בשבת, בשבת הטעם רק משום מלאכת מחשבת, כמ"ש בח"מ אה"ע סי' קכג. א"כ ל"ש כלל לומר מגו דהוי כתב לענין סת"ם, הוי כתב לענין שבת, דעכ"פ לאו מלאכת מחשבת היא. וכמ"ש הר"ן ז"ל בהפך לענין חק תוכות, דאף דלא הוי כתב בסת"ם, מ"מ בשבת חייב דהוי מלאכת מחשבת, א"כ ה"ה בזה להיפך".

ד. קשר שאינו של קיימא האם נחשב לקשר בכלל?

כאמור לעיל המנחת חינוך הבין בדברי רבינו אליהו, שמתוך שהקשר חשוב לענין תפילין כך הוא חשוב לענין שבת, ומדבריו עולה, ואף כתב כן במפורש, (בקושייתו על הרי"ף והרמב"ם) שאף קשר שאינו מעשה אומן, מחמת שהוא חשוב קשר לתפילין חייב בשבת.

אמנם בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' קפג) ביאר באופן אחר. ומדבריו עולה לנו שני סוגי פטור בקשרים בשבת. קשר שאינו של קיימא אינו קשר כלל. לכן בשבת פטור. אלא שבתפילין חידשה התורה שגם לקשר כזה קוראים קשר, אע"פ שבעלמא אינו כלום. ולכן מתחייבים עליו בשבת. מאידך קשר שאינו מעשה אומן, הוא קשר, אלא שאינו בגדרים המחויבים בשבת, וממילא לפי זה קשר של תפילין שאינו מעשה אומן לא יהיה קשר לענין שבת אע"פ שיועיל לענין תפילין.

[בשו"ת באר עשק (סי' נה) כתב שאין איסור כלאיים בקשר שאינו של קיימא, לפי שאין זה קשר כלל.]

והאבני נזר מסיים: "ראיתי להזכיר כאן מה שלמדתי מהגהות מרדכי דחולין דלדין דלא קיימא לן כר' אלי' אינו יוצא בתפילין אלא בקשר של קיימא כמו בשבת דלא חשיב קשר אלא של קיימא. דלדין אין לומר דרחמנא קרי' קשר אף אינו של קיימא. דמנא לן הא דלדין סתם קשרי תפילין של קיימא הם. והני דנסבי תפילין של אחרים ומשנין הקשר לפי מדת ראשם לאו שפיר עבדי דהבעלים ישנו אחר כך הקשר לפי מדת ראשם. נמצא ראשון לא הוי של קיימא ולא יצא ידי חובתו. ומצוה לפרסם הדבר".

בכלי חמדה (פרשת וילך) מביא ראייה לדבריו מהגמרא במסכת ערכין (ב ב): "קטן היודע לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין", והקשו בתוס' מדוע גבי לולב וציצית אינו כתוב שאביו לוקח לו, ולפי דברי האבני נזר, מתורצת קושיית התוס'. שהרי האב לא יכול לחנך את בנו בתפילין שלו, כיון שהקשר שלו אינו טוב לבנו הקטן, ואם ישנה למידת בנו, לא יהיה הקשר של קיימא. ובשו"ת ארץ צבי (פחמער סי' ז) כתב, ששמע שאיש אחד כתב שאלה לאדמו"ר בעל השם משמואל, וכתב לו שחומרת האבני נזר שלא לשנות את הקשר הוא נגד מנהג העולם, והשיב לו השם משמואל שמנהג העולם הוא רק לקצר הקשר או להאריך אבל לא להתיר הקשר לגמרי.

אמנם, כיודע, מנהג העולם להקל דלא כאבני נזר.

הגרש"ז (מנת שלמה תניינא סי' א) מבאר מדוע. לשיטתו קשר שאינו של קיימא הוא קשר לכל דיני התורה. ולכן מותר להניח תפילין אף בקשר שאינו של קיימא, וממילא לא חוששים לדברי האבני נזר.

אלא שצריך לפי זה ביאור בדברי המרדכי, שהשווה בין קשר תפילין לקשר שבת וכפי שראינו לעיל.

הגרש"ז מבאר בדרך חדשה, ויוצא לו ממנה גם ביאור במלאכת קושר: "ומש"כ המרדכי דאם נחשב קשר לענין תפילין נקרא גם קשר לענין שבת שצריך קשר של קיימא, אין כונתו כהאבנ"ז והמנ"ח, דאם כן היה לו להביא מהגמרא שמגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת, ולמה הביא מסוכה דף כ' דלשוורים יש שם אהל, אלא סברת המרדכי דמדלא מצינו תנאי של קיימא אלא בקושר, ולכמה פוסקים אף בתופר, ולא מצינו כן בשאר מלאכות כגון בכותב, דאפי' אם יחשוב ע"מ למחוק מיד הרי הוא חייב כל שהכתב מצד עצמו הוא מתקיים, מוכח דבכל מלאכה שעושה דבר חדש אשר לא היה מקודם לא איכפת לן במה שחושב לסותרו או למחקו אח"כ, ושאינו קושר שאינו עושה דבר חדש אלא מחבר בין שני דברים הקיימים כבר, ובזה אנו אומרים שאם בדעתו לעשותו לעולם הרי זה נחשב כמלאכה שעושה דבר חדש, מכיון שע"י הקשר יעשה לגוף אחד, משא"כ אם בדעתו להתירו אח"כ הרי זה כשני דברים נפרדים, ולפיכך גם מותר להתיר קשר שאינו של קיימא, דמפני שעומד להתירו לא נחשב גוף אחד ואין לו עכשיו שם מתיר. ובזה העלה המרדכי דאם משום הקשר נוצר דבר חדש וכגון בתפילין שנגמרה צורת הקשר והתפילין נעשין כשרים להנחה, לפיכך אף שהקשר מצד עצמו אינו של קיימא, מ"מ הרי נתחדש כאן ע"י הקשר שעשה בהכשר התפילין, ולפיכך נחשב גם קשר לענין שבת וחייב. וזהו שהביא המרדכי ראיה מהכתוב "עור וגידים תסוככני", היינו מצד החשיבות שהם מסוככים או שהתורה החשיבה פעולתם, וכ"ש אם חשוב מצד הדין אבל לא מצד "מגו". ולפ"ז עולה דקשר של תפילין עצמו נקרא קשר גם באינו של קיימא, ומקיים בזה מצות וקשרתם, ואף על פי כן חייב בעשיתו בשבת, דבשבת חייב בקשר של קיימא או בקשר שנתחדש על ידו שינוי בדין".